

POPULARNONAUKOWE STRESZCZENIE PROJEKTU

Cele przedstawianego projektu dotyczą jednego z najbardziej interesujących problemów wczesnej historii wschodniej części Morza Śródziemnego, a mianowicie upadku cywilizacji mykeńskiej, początku tak zwanych "wieków ciemnych" w basenie Morza Egejskiego i kryzysu cywilizacji epoki brązu na Bliskim Wschodzie - które miały miejsce krótko przed i po 1200 r. przed Chr. Dodatkową "atrakcją", często łączoną z wyżej wymienionymi wydarzeniami, jest problem tajemniczych "ludów morza", które były częściowo odpowiedzialne za niepokoje i zniszczenia w nadmorskich obszarach Bliskiego Wschodu. Ich pochodzenie i charakterystyka nie tylko były tematem ożywionych dyskusji wśród archeologów i historyków zajmujących się wczesnymi dziejami Morza Śródziemnego, ale także impulsem do powstania niezliczonej ilości pseudo-naukowych hipotez i fantastycznych spekulacji. Prezentowany tutaj projekt, chociaż dotyczy problemów częściowo współczesnych "ludom morza", koncentrował się będzie na zmianach osadnictwa i organizacji społecznej tylko w południowej części Morza Egejskiego, na Krecie i wyspach Dodekanezu. Głównym celem projektu jest rekonstrukcja wydarzeń i zachowań ludzi, którzy starali się ocalić siebie i swoje rodziny w obliczu nagle pojawiającego się kryzysu i upadku politycznego i społecznego porządku świata mykeńskiego. Ofiary tej dramatycznej katastrofy - przeciętni mieszkańcy Krety - przetrwały najtrudniejszy czas dzięki przeniesieniu swoich osad mieszkalnych w trudno dostępne rejony wyspy. Proponowany projekt ma na celu rozwiązanie problemów do tej pory nie badanych, lub tylko pobieżnie omawianych na marginesie kilku projektów powierzchniowych i wykopaliskowych. Wśród nich jest między innymi kontynuacja eksploatacji zaplecza gospodarczego i miejsc szczególnie ważnych dla poczucia więzi z przeszłością (n.p. cmentarze i miejsca kultowe), pomimo przeniesienia samej osady na znaczną odległość od uprzednio zamieszkiwanej. Innymi słowy poszukiwać będę odpowiedzi na pytanie: jakie elementy starego systemu, będącego w użyciu w 13. wieku przed Chr., pozostawały wciąż czynne w nowym, geograficznie przesuniętym, systemie założonym przez uciekinierów około 1200 r. przed Chr.? Jaki był stosunek tych uciekinierów do ich materialnego i duchowego dziedzictwa, które w sensie geograficznym zostało opuszczone? Kolejny ważny problem to ewolucja organizacji osad i ich zaplecza gospodarczego w czasie stuleci, które nastąpiły po katastrofie. Dlaczego po najbardziej dramatycznych dekadach załamania, mieszkańcy osad refugialnych nie próbowali powrócić do starych, wcześniej opuszczonych wiosek i pól, cmentarzy i miejsc kultu? Do jakiego stopnia dalszy rozwój osadnictwa w trudniej dostępnych rejonach był zdeterminowany przez wciąż niestabilne warunki historyczne, a na ile postępującymi zmianami w nowych strukturach politycznych i organizacji społecznej w nowym środowisku?

Głównym powodem propozycji niniejszego projektu jest brak badań nad wyżej zarysowanymi problemami, szczególnie badań źródłowych. Kilka ogólnych opracowań na temat końca epoki brązu w południowej części Morza Egejskiego traktuje te zagadnienia w sposób bardziej spekulacyjny, niż w oparciu o wiarygodne źródła archeologiczne. Szczególnie niepokojący jest brak komunikacji pomiędzy badaczami zajmującymi się studiami ostatniej fazy istnienia cywilizacji mykeńskiej, a tymi, którzy koncentrują się na studiach osadniczych w okresie po załamaniu, ok. 1200 r. przed Chr. Do osiągnięcia wymienionych wyżej celów niezbędne są intensywne prace terenowe zorientowane na poszukiwanie nowych źródeł archeologicznych na Krecie i wyspach Dodekanezu. Rekonesans archeologiczny, badania krajobrazowe i topograficzne, uzupełnione badaniami powierzchniowymi, pozwolą na odkrycie i zarejestrowanie wielu nowych elementów osadnictwa, oraz na zweryfikowanie informacji, które istnieją w starszej literaturze. Szczególnie ważne będą badania terenowe dotyczące "najciemniejszego" okresu "wieków ciemnych", a mianowicie kryzysu, który poprzedzał załamanie z ok. 1200 r. przed Chr. oraz rozwoju osadnictwa po najtrudniejszym okresie załamania, to jest po 1100 r. przed Chr. Nowe źródła archeologiczne pozwolą na analizę następujących po sobie i zmieniających się systemów osadniczych, i dostosowania społeczeństw do nowych warunków geograficznych, a to z kolei ułatwi rekonstrukcję życia codziennego w tym okresie. Planowane w ramach projektu badania terenowe rozszerzą (chronologicznie i geograficznie) wcześniej prowadzone przeze mnie prace na Krecie, od ponad 30tu lat, które nie tylko były publikowane w naukowych książkach i artykułach, ale także prezentowane były w czasopiśmie popularnonaukowych lub popularnych, wykładach i programach telewizyjnych i radiowych (m.in. program p.t. "Secrets of the Aegean Apocalypse" w History Channel, artykuł w Antike Welt 4/2015, artykuł w National Geographic - polski 7/2003).